

Schaff neustále pripomína tézu: „Nepri-
tomní prehrávajú.“ Dokonca „aj vtedy, keď
vítaz je slabý“. Je to aj našimi mnohoro-

kými skúsenosťami už natoľko preverená
pravda, že sa oplatí poučiť sa z nej.

J. Uher

NÁBOŽENSTVO A ŽENA

Hlavný význam knihy Jána Poliacha
*Žena ilúziami pokorovaná*¹ spočíva azda
v tom, že sa nakoniec u nás predsa objavi-
la publikácia obsiahlo spracúvajúca prob-
lematiku, ktorú možno stručne nazvať *žena
a náboženstvo* alebo všeobecnejšie: *žena a
svetonázor*.

Vzhľadom na to, že väčšinu veriacich
u nás predstavujú ženy, ktoré majú veľký,
často rozhodujúci vplyv na výchovu detí
v rodine, ale aj preto, že sa celkove sveto-
názorová výchova žien zanedbáva (aj keď
veľa žien, hlavne žien z domácnosti, ktoré
sú poväčšinou matkami niekoľkých detí,
ešte aj dnes je v zajatí nevedeckých názo-
rov a predstáv), je otázka formovania ve-
deckého svetonázoru žien a zbavovania ich
vedomia a celého spôsobu života konzerva-
tívnych názorov nanajvýš aktuálna. Sprac-
ovanie tohto problému je priamo nutné pre
neformálnu a konkrétne zameranú ateistic-
kú výchovu. Zatiaľ však naša ateistická
tvorba práve takúto prácu postrádala a tre-
ba povedať, že aj vo svetovej marxistickej
literatúre sú práce o tejto problematike veľ-
kou vzácnosťou.

Dosah Poliachovej knihy je širší než pú-
he osvetlenie vzájomného vzťahu ženy a
náboženstva. Autor sa pokúsil v širších
spoločenských súvislostiach na pozadí
stručných dejín ženy osvetliť tieto hlavné
otázky:

1. Aký bol vzťah ženy a náboženstva na
rôznych stupňoch spoločenského vývinu a
aké faktory tento vzťah určovali.

2. Ako sa náboženstvo podieľalo na for-
movaní postavenia ženy v rôznych typoch

¹ J. Poliach, *Žena ilúziami pokorovaná*,
Vydavateľstvo politickej literatúry, Bratislava
1964, strán 229.

manželstva a rodiny a ako sa v súčasnosti
rodina podieľa na formovaní svetonázoru
svojich členov.

3. Ako socialistická spoločnosť rieši prob-
lém odstraňovania neblahého dedičstva mi-
nulosti vo vedomí žien.

Už tieto vytyčené úlohy svedčia o tom,
že sa autor predovšetkým usiloval ukázať,
ako zmeny v myslení žien súviseli so zme-
namí v ich spoločenskom postavení. Preto
už prvú kapitolu venuje rozboru spoloč-
enského postavenia ženy v minulosti i
v prítomnosti — od prvotnospospolnej spo-
ločnosti, pre ktorú ešte bolo charakteristic-
ké dôstojné postavenie ženy vo všetkých
oblastiach života cez otrokársku, feudálnu
a kapitalistickú spoločnosť, kde sa žena
považuje za menejcennú bytosť, až k so-
cialistickej spoločnosti, ktorá jediná vytvá-
ra reálne predpoklady pre oslobodenie ženy.

Žiaľ, autorovi sa v tejto časti knihy ne-
podarilo presvedčivo ukázať, že socializmus
zrovnoprávňuje ženu nielen v hospodárskej,
politickej a právnej oblasti, ale umožňuje,
aby dosiahla mimoriadne úspechy aj v ob-
lasti duchovného života spoločnosti, kde
vynikajúce ženy boli v minulosti vzácnou
výnimkou. (Vzhľadom na tému práce bolo
potrebné túto problematiku rozobrať.) Časť
nazvaná *Žena a rozvoj socialistickej kultú-
ry* je príliš stručná a povrchná.

Poliachovi sa ďalej nepodarilo s väčšou
názornosťou vystihnúť, ako pomer nábo-
ženstva a cirkvi k žene (druhá kapitola)
bezprostredne súvisel s postavením ženy
v spoločnosti a rodine. Na vine je zrejme
už samotné rozdelenie tohto problému do
rôznych kapitol. Treba však zdôrazniť, že
práve druhá kapitola knihy obsahuje veľa
zaujímavého konkrétneho materiálu o tom,
ako sa prvotné náboženstvá, predkresťan-

ské orientálne náboženstvá, židovské náboženstvo, kresťanstvo a islam stavali k žene a aké to malo dôsledky.

Ďalšia kapitola *Náboženstvo a žena v rodinnom živote* stručne odpovedá na otázku, či má rodina náboženský pôvod. Autor tu načrtol historický vývoj rodiny a zameril sa hlavne na kritiku kresťanských názorov na manželstvo a rodinu.

Pokiaľ ide o cieľ a zmysel podobnej publikácie, ťažisko autorovej kritiky by malo spočívať v rozbere názorov súčasných foriem náboženstva na ženu a jej miesto v spoločenskom dianí. Aj J. Poliach má zvláštnu kapitolu *Stanovisko náboženstva a cirkvi k žene v novej dobe*, ktorá má aj slubné jednotlivé časti — *Zmena stanoviska či taktizovanie, Cirkev proti sociálnej a duchovnej emancipácii, Zneužívanie viery a zaostalosti žien, Zneužívanie religiozity žien pri budovaní socializmu*. Nadpisy sú zaujímavé, ale chýba tu predovšetkým hlbšia analýza súčasných názorov predstaviteľov cirkvi a konkrétnejší materiál, ktorý by bol priamo zameraný na súčasnú situáciu u nás.

Je známe, že aj najmenejšie stránky z dejín náboženstva ešte nepresvedčia súčasného veriaceho o potrebe ateizmu. Preto treba veľmi jasne a konkrétne povedať, v čom spočíva škodlivosť náboženstva *dnes*, v nových historických podmienkach. J. Poliach však dosť často trpí tým, že zaujímavý historický rozbor nedovádza až k dnešku, čím sa prirodzene znižuje dosah práce. Prejavuje sa to nielen vo vlastnom spracovaní problémov, ale aj vo výbere ukážok z beletrie, ktoré nie vždy sú dostatočne presvedčivé, inokedy sú prídlhé alebo aj zbytočné.

V nasledujúcej kapitole *Žena a svetonázorové problémy dnešnej rodiny* sa autor mimochodom dotkol problému rozprávok a náboženských legiend, osvetlenie ktorého by si podľa mňa práve v tejto súvislosti zaslúžilo väčšiu pozornosť. Autor sa tu však obmedzil len na konštatovanie, že rozprávky obsahujú zdravé jadro, sú optimistickou fantáziou, kým náboženstvo učí

podrobovať sa zlu. Bolo by treba osvetliť predovšetkým východiskový bod obidvoch (zdravý výmysel — dogma, mystika) a poukázať aj na ich nerovnaké sociálne a psychologické korene. (Pozri napr. T. Müinz, *Od fantázie ku skutočnosti*, Bratislava 1963.)

A nakoniec pri čítaní poslednej kapitoly Poliachovej práce *Mení sa vedomie žien* vyvoláva určité námietky obsah časti nazvanej *Psychika ženy a religiozita*. Autor sa tu pokúsil poukázať na tie momenty ženskej psychiky, ktoré majú podstatnejší význam pre formovanie a pretrvávajúce náboženských názorov, čo je samo osebe nesporné kladné. Podľa s. Poliacha sú to najmä: 1. relatívne väčšia konkrétnosť myslenia ženy a 2. väčšia emocionálnosť ženy, jej citovejšie založenie.

Rozhodne nemôžem súhlasiť s prvým tvrdením autora. J. Poliach, aj keď sám na inom mieste upozorňuje na nesprávnosť biologizujúcich prístupov, tu v skutočnosti odlišuje myslenie ženy od myslenia muža. Pritom z kontextu vyplýva, že pod väčšou „konkrétnosťou“ myslenia chápe prosto primitívnejšie myslenie. Napríklad píše: „Pre svoju primitívnu prax zostávali a ešte aj dnes zostávajú mnohé ženy v zafatí zmyslovej konkrétnosti, nie sú schopné dostať sa od javu k podstate, pochopiť zákonitosť javov“ (str. 196). „... menšia náklonnosť k zovšeobecňovaniu v myslení ženy popri inom prispieva k jej relatívne väčšej religiozite“ (str. 196).

A čo je dôležité podčiarknuť, autor nedokázal pre svoje tvrdenie uviesť presvedčivé argumenty, celej tejto časti chýba skutočný rozbor. Jednotlivé výroky namiesto aby potvrdzovali tzv. relatívne väčší sklon ženy ku konkrétnemu mysleniu, ilustrujú v skutočnosti niečo celkom iné. Napríklad autorovo odvolanie sa na „myšlienkový pochod kázne“, ktorá obsahuje množstvo konkrétnych faktov, najmä príhod a príkladov, nemôže byť dôkazom „zvláštnosti v myslení žien“.

Ukážme to ešte na jednom príklade. Na str. 83 sa Poliach zmienil o tom, že na

vzniku a rozšírení kresťanstva mali veľkú zásluhu práve ženy, čo je správne, nakoľko ženy boli najviac utlačované. V spomínanej kapitole na str. 195 autor priťažlivosť kresťanstva pre ženy odôvodňuje predovšetkým jeho názornosťou. „Tak napríklad biblické legendy poskytujú *veľmi názorný obraz o Kristovi* (podčiarkla R. K.) od jeho narodenia po ukrižovanie, zmŕtvychvstanie a vstúpenie na nebo.“ Avšak legenda o Kristovi sa vytvorila postupne a pri vzniku kresťanstva bola predstava o nebeskom spasiteľovi veľmi všeobecná, neurčitá, abstraktná.

Príčinu relatívne väčšej konkrétnosti myslenia ženy vidí Poliach v tom, že žena „po celé veky bola pripútaná k drobným konkrétnym povinnostiam, veciam a osobám, keď žila v podmienkach, ktoré nepodporovali rozvoj abstraktného myslenia“ (str. 195). Pritom autor súhlasí vcelku s mienkou Gorkého (str. 62), že práve konkrétny charakter práce vychovával ženu v materialistku. V tejto situácii sa vynára myšlienka Demokritova, ktorý nechcel mať deti, pretože starosti spojené s ich výchovou sú prekážkou filozofovaniu. Teda ženy „menej priťahuje do dôsledkov domýšľať a prijímať málo konkrétne svetonázorové filozofické teórie“ nie preto,

že ich myslenie je primitívnejšie, ale hlavne preto, že spoločnosť po tisícročia im v tom bránila, potlačovala a hrdúsila rozvoj ich duševných schopností.

Treba ešte poukázať na niektoré autove formulácie, ktoré sú pochybné. Napríklad: „Náboženstvo je stále ešte svetonázorom prevažnej časti žien“ (str. 187). „... dnešná párová, monogamická forma rodiny“ (str. 116). „Pre svoj primitivizmus a množstvo súperov v podobe iných kultov potrebovalo kresťanstvo prívržencov ľahkoverných a nevzdelaných“ (str. 83).

Týmito jednotlivými kritickými pripomienkami nechcem znižovať záslužný čin J. Poliacha, ktorý sa pokúsil vyplniť medzeru v našej pôvodnej ateistickej literatúre a spracoval tému veľmi aktuálnu, užitočnú a málo rozpracovanú. Svoju náročnú úlohu splnil celkom úspešne, kniha je zaujímavá a podnetná. Autor nielen využil obsiahlu odbornú literatúru, ale spestril a doplnil svoj vlastný výklad úrývkami z beletrie, z ľudových piesní a prísloví, kniha je tiež vhodne doplnená ilustráciami.

Ostáva len dúfať, že aj napriek niektorým nedostatkom, kniha nájde ohlas u širokého kruhu čitateľov, ktorým je predovšetkým určená.

R. Kopsová

FILOZOFICKÁ VIERA KARLA JASPERSA

Meno Karl Jaspers sa často spomína v súvislosti s existencialistickým hnutím vo filozofii, ktorého je spoluzakladateľom, no rozsah, ale hlavne dosah jeho filozofického diela nie je nášmu slovenskému odbornému publiku veľmi známy. Pozornosť sa venovala skôr sartrovskému variantu existencializmu a jeho odrazu vo francúzskej literatúre.

Pritom Karl Jaspers predstavuje jedného z najznámejších a najpopulárnejších súčasných filozofov na Západe, ktorému sa dokonca podarilo preniknúť cez „čínsky múr“ oddeľujúci európske myslenie od ázijskej filozofie. (Napríklad v Japonsku

existuje početná Jaspersovská spoločnosť.) Niekoľko technických údajov nás zaiste prekvapí. Jaspers je najviac prekladaný súčasný západný filozof; jeho diela vyšli v 16 krajinách približne v 160 000 náklade. V samotnej nemčine vyšli jeho práce v úhrnnom náklade 900 000 kusov. Zaujímavé je, že ťažisko Jaspersovej pôsobnosti vôbec nespočíva, ako by sa dalo predpokladať, v nemeckých univerzitných učilištiach, kde filozof Jaspers je vlastne v nemilosti (žije vo Švajčiarsku, v Baseli, kde aj od roku 1948 prednášal na univerzite), ale v širokých radoch inteligencie a ľudu. Tu treba dodať, že k tejto publicite pri-